

„KAŽDÝ, KDO SE ASPOŇ TROCHU ZAJÍMÁ O FUNGOVÁNÍ SVĚTA,
SI MUSÍ TUTO KNIHU PŘEČÍST.“

GQ

„ORGANIZOVANÝ ZLOČIN V KOSTCE.“

MAIL OF SUNDAY

McMAFIE

ZÁVAŽNÉ ORGANIZOVANÉ ZLOČINY

MISHA GLENNY

Misha Glenny

McMAFIE

Zločin bez hranic

Copyright © Misha Glenny 2008

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Překlad © Marek Pocerstný, 2018

Obálka © Pavel Tůma – RITA, 2018

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2018

ISBN 978-80-7585-902-0 (pdf)

Misha Glenny

McMAFIE

Zločin bez hranic

Přeložil: Marek Pocestný

ÚVOD

Byl večer 30. dubna 1994 a ve Wokingu v hrabství Surrey bylo jaro v plném proudu. Obytný komplex Barnesbury není zrovna vyhledáván střední třídou, ale říci, že lidé žijící v této části jižní Anglie jsou zcela bez ambic, by bylo přehnané. Ve Willow Way, tiché ulici s řadovkami, se setmělo.auta stála v garáži a rodiny usedaly k večeři a sobotnímu televiznímu programu.

V devět hodin večer vystoupil před domem č. p. 31 z červené toyoty muž. S plochou modrobílou krabicí v ruce přistoupil ke vstupním dveřím a zaťukal na ně. Uvnitř si Karen Reedová, třiatřicetiletá geofyzikčka, živící se analyzováním seismických dat, vychutnávala s kamarádkou skleničku bílého vína. Přes okno k nim tlumeně dolehl mužův hlas. „Objednala jste si pizzu?“ zeptal se. Karen muži otevřela. Na to poslíček vytáhl revolver ráže 0.38 a několikrát ji bez mrknutí oka střelil do hlavy. Pak se rozeběhl k autu, nasedl a odjel.

Karen Reedová nebyla tím, koho měl vrah zabít. Spletl se, což bylo v dané situaci do jisté míry pochopitelné.

Ve skutečnosti měl zabít sestru Karen, Alison Pontingovou, producentku BBC World Service, která tou dobou bydlela u Karen a večer zrovna nebyla doma. Vraždu pravděpodobně nařídil čečenský prezident Džochar Dudajev.

V roce 1986 se Alison vdala za šarmantního tělnatého Arména Gagika Ter-Organisjana, s nímž se seznámila o dva roky dříve na univerzitě, kde studovala ruštinu. Manželství spustilo řadu nepravděpodobných událostí, které o osm let později ospalý příměstský Woking vtáhly do víru smrti, imperialismu, občanské války, ropy, gangsterství a národnostních bojů. Prostě na severní Kavkaz.

Osmnáct měsíců před vraždou Karen Reedové dorazili do Londýna emisáři prezidenta Dudajeva, čečenští bratři Ruslan a Nazarbek Ucijevovi. Jejich úkolem bylo zajistit tisk pasů a bankovek pro nový čečenský stát. Ruslan byl nejdůvěryhodnějším poradcem náladového Dudajeva a ve vládě plně svářících se frakcí patřil k zastáncům tvrdé linie. Jeho bratr byl mistrem bojových umění a živil se jako tělesný strážce.

Kromě pověření nechat vytisknout dokumenty pro tzv. Čečenskou republiku Ičkerii měli ještě několik dalších úkolů: zajistit půjčku ve výši 250 milionů dolarů od amerického byznysmena na modernizaci rozsáhlých čečenských ropných rafinerií, uzavřít jednání s německou energetickou společností Stinnes AG ve věci urychleného prodeje čečenské ropy za světové ceny, a jak později vyšetřovatelé zjistili, zakoupit dva tisíce raket země-vzduch od firmy Stinger.

Pro takto náročná jednání potřebovali zástupci čečenské vlády schopného tlumočníka a prostředníka. Ruslan si vzpomněl, že kdysi dal rozhovor producentce BBC Alison Pontingové, a obrátil se na ni s prosbou o pomoc. Alison mu doporučila svého manžela Ter-Organisjana. Přivýdělek by se mu hodil.

V průběhu jeho pobytu v Londýně se z arménského manžela Alison vyklubal totální prospěchář. Ter-Organisjan dokonale zapadl do tamního podsvětí. Zabýval se pašováním, zakládal fiktivní firmy určené k praní špinavých peněz a nevyhýbal se ani podřadné práci, to když vyschl zdroj peněz z provizorních kriminálních aktivit.

Machistické čečensko-arménské trio to zprvu rozjíždělo ve velkém. Pořádalo divoké večírky s placenými společníci. Alison z chování svého muže a dvou Čečenců pochopitelně neměla žádnou radost. Totéž by se dalo říct i o bohatých nájemnících Bickenhall Mansions, bytového komplexu nedaleko fiktivního domova Sherlocka Holmese na Baker Street 221B, kde si bratři Ucijevové našli dočasné útočiště.

V jistou chvíli se však vztahy Arména a obou Čečenců zhoršily. Britská královská prokuratura to později vysvětlovala Ter-Organisjanovým zjištěním, že zmíněné rakety Stinger jsou určeny pro Ázerbájdžán, který údajně chystal jejich nasazení ve válce proti Ter-Organisjanově rodné Arménii.

Existuje však i teorie, podle níž byly rakety určeny pro Čečensko a bratři Ucijevové se s Ter-Organisjanem pohádali

kvůli penězům. Jisté je, že Ter-Oganisjan na aktivity bratrů Ucijevových upozornil vysoké důstojníky arménské KGB. Nato do Londýna vyrazili z arménské diaspory v Los Angeles dva nájemní vrazi.

Bratři Ucijevové byli krutým způsobem popraveni. Ruslanovo rozčtvrcené tělo bylo nalezeno v přepravní bedně u silnice do předměstského Harrow na severu Londýna. Ter-Oganisjan byl za vraždy odsouzen na doživotí. Druhý obviněný, důstojník arménské KGB, se ještě před soudním procesem oběsil ve věznici Belmarsh.

Když jsem o případu poprvé četl, byl jsem zděšen. Důvodem nebylo jen to, že otcem Alison a Karen byl David Ponting, lektor dramatického oddělení Bristolské univerzity, kde jsem studoval. Jeho přednáška o Dylanu Thomasovi na mě kdysi silně zapůsobila. David mě učil rozhlasovou produkci, což jsem později jako středoevropský dopisovatel BBC velmi ocenil.

Po zavraždění Karen byla Alison zařazena do programu na ochranu svědků. David se přesunul do Spojených států, kde nějaký čas pracoval jako herec. Po čase změnil identitu i on.

Pontingovi byli milí, neokázalí lidé. Těžko si představit rodinu, u níž bylo méně pravděpodobné, že ji poznamená vraždění politické mafie z bývalého Sovětského svazu. Ale jak tehdy zdůraznil jeden z vyšetřovatelů případu bratrů Ucijevových, „nejednou jsme se museli zabývat zločiny a politikou z části světa, o níž, upřímně řečeno, nikdo z příslušníků metropolitní ani okresní policie nic netušil.

Nevěděli jsme nic o tamních válkách, zločinu ani politice: všichni jsme tápali.“.

Po celém světě rostly jako houby po dešti země nového typu, tzv. zhroucené státy. Británie poprvé okusila hořké plody tohoto procesu.

Světový řád nastolený po druhé světové válce se začal drolit už v první polovině 80. let dvacátého století. Toto drolení probíhalo chaoticky a mělo podobu řady na první pohled nesouvisejících událostí: spektakulárního vzestupu japonského automobilového průmyslu, tajných jednání o možnosti přistoupení komunistického Maďarska k Mezinárodnímu měnovému fondu, stagnace indické ekonomiky, prvních utajených kontaktů prezidenta JAR de Klerka s uvězněným Nelsonem Mandelou, zahájení reformy pod vedením Teng Siao-pchinga v Číně či tvrdé konfrontace Margaret Thatcherové s britským odborovým hnutím.

Tedy se mohlo zdát, že tyto události patří k dobovému politickému koloritu, případně že jde o průvodní znak proměn světového řádu. Ve skutečnosti však šlo o produkt mocných podzemních proudů, které přivodily řadu politických krizí, ale také příležitostí, a to převážně mimo mocenská centra západní Evropy a Spojených států. Tyto krize měly sehrát klíčovou roli v nástupu toho, čemu dnes říkáme globalizace.

Jeden z aspektů tohoto dění měl kořeny v Americe a v jeho hlavním evropském spojenci, Británii. Svět čínil první krůčky k liberalizaci mezinárodních finančních

a komoditních trhů. Americké a evropské korporace začínaly pronikat na otevírající se trhy, které do té doby zahraniční investice a směnné kurzy striktně regulovaly.

Pád komunismu byl ve všech ohledech velkolepým vítězstvím Západu a demonstrací nadřazenosti světových demokracií nad komunistickou diktaturou. Evropa slavila znovusjednocení Německa a osvobození mnoha východoevropských zemí. Novému Rusku podle všeho ani zvlášť nevadilo vzdát se vojenské dominance v regionu a rozpustit Varšavskou smlouvu, tehdejšího rivala NATO. Po prvotním váhání Moskva umožnila i ostatním národům skomírajícího Sovětského svazu ustavit nezávislé státy a naplnit své národní ambice.

Dnes se mi toto období jeví jako nejlepší doba mého života. Byl jsem teenagerem zapojeným do činnosti západních organizací pomáhajících utlačované opozici ve východní a střední Evropě, jakými byly polská Solidarita či československá Charta 77. Věnoval jsem se všemu od překládání dokumentů po pašování rozebraných fotokopírek disidentům přes železnou oponu.

Když jsem pak v listopadu 1989 stanul pár metrů od morálních gigantů československých dějin, Václava Havla a Alexandera Dubčeka, hovořících k veřejnosti na Václavském náměstí v Praze, pocítil jsem skutečné zadostiučinění a mírný optimismus, pokud šlo o budoucnost Evropy a celého světa.

Mé nadšení však poněkud ochladlo pod přívalem zpráv z několika zastrčených koutů světa. Naznačovaly, že nový

mírový a demokratický svět bude muset čelit nepříjemným dětským nemocem.

Z Kavkazu na jižní hranici Ruska přicházely sporadické zprávy o bojích v tamních enklávách. V afrických zemích, například v Angole, ne a ne skončit zástupné válečné konflikty proamerických a prosovětských sil. Intenzita těchto válek naopak rostla. Posléze vypukla vražedná občanská válka v bývalé Jugoslávii, což byla pro Evropu výzva, jíž naprosto nedokázala čelit.

Nová situace mátlá tradiční mezinárodní instituce. Všichni museli improvizovat, aniž by tušili, jaké budou mít jejich kroky důsledky.

Existovala však skupina lidí, kteří v této omamné směsi převratů, nadějí a nejistot zahlédli příležitost. Tito muži (a částečně i ženy) instinktivně pochopili, že kombinace rostoucí kvality života na Západě, intenzivnější obchodní výměny, narůstající migrace a výrazně nižší schopnosti mnoha vlád kontrolovat svá území je zlatým dolem.

Šlo o kriminální živly, organizované i neorganizované, ale také o podnikatele vycházející vstříc zákonu nabídky a poptávky. Tito podnikatelé usilovali stejně jako nadnárodní korporace o úspornou výrobu. Vyhledávali proto zahraniční partnery a trhy ve snaze rozvíjet byznys po způsobu kosmopolitního Shellu, Nike nebo McDonald's.

Nejprve se objevili v Rusku a východní Evropě, ale jejich vliv se projevoval i v tak vzdálených zemích, jako je Indie, Kolumbie či Japonsko. Osobně jsem je poprvé zaznamenal v raných 90. letech, kdy jsem pro BBC pokrýval

válku v bývalé Jugoslávii. Válečná kořist, již si polovojenské jednotky vozily domů ze zničených měst a vesnic v Chorvatsku a Bosně, sloužila jako kapitál k zakládání rozsáhlých zločinných impérií.

Šéfové těchto syndikátů po rychlém zbohatnutí zakládali pašerácké franšízy dodávající ilegální zboží a služby z celého světa do konzumního ráje jménem Evropská unie.

Coby novinář píšící o Balkánu jsem začal být zván na konference, kde jsem mluvil o politickém pozadí tamních ničivých válek. Netrvalo dlouho a začaly přicházet i pozvánky na shromáždění zabývající se bezpečnostní tematikou. Politici, policisté i nevládní organizace potřebovali naléhavě informace o pozadí ohromně silného organizovaného zločinu na Balkáně i mimo něj. Většina dostupných poznatků o nové vlně organizovaného zločinu však byla povrchní a zlomkovitá. Nikdo neměl celistvější představu.

Zprvu jsem se soustředil na sítě a motivaci kriminálních gangů jen na Balkáně, ale rychle mi došlo, že mám-li porozumět tamnímu zločinu, musím se zaměřit i na jiné části světa, na regiony produkující ilegální zboží typu Ruska, Jižní Ameriky, Afriky, Indie a Číny. A také na oblasti, kde je toto zboží konzumováno, tedy Evropskou unií, Severní Amerikou, Japonsko a Střední východ.

K důsledkům rozpadu Sovětského svazu patřil i vznik širokého pásma nestability prostírajícího se od Balkánu přes celý Kavkaz, země sovětské střední Asie, jejichž název končí na *-stán*, až k západnímu okraji Číny a severozápadní hranici Pákistánu.

Šlo o tzv. Novou hedvábnou stezku, mnohaproudou zločineckou cestu spojující zmíněné pásmo s problematickými oblastmi typu Afghánistánu a umožňující rychlý a snadný přesun lidí, narkotik, hotovosti, ohrožených druhů a cenných dřevin z Asie do Evropy a dále do Spojených států.

Nové nestabilní státy na jižním okraji bývalého sovětského impéria se zrodily v době zrychlující se globalizace. Spolu s tím, jak v oblasti Nové hedvábné stezky sílily tahanice o moc, rostla i potřeba peněz na nákup politického vlivu. Ambiciózní jedinci ve zhroucených státech se o toto anarchistické teritorium zajímali ze tří důvodů: kvůli transferu peněz do bezpečných západních bank a nemovitostí, prodeji ilegálního zboží a služeb do Evropské unie, Spojených států a na východ do Japonska a kvůli prodeji a nákupu zbraní uvnitř bývalého Sovětského svazu a jejich vývozu do problematičtějších oblastí po celém světě.

„Když jsem v letech 1993–94 začínal pracovat v bezpečnostních složkách, bylo mi jasné, že globalizace začíná ovlivňovat celou řadu oblastí našeho života,“ řekl mi Jon Winer ve své luxusní pracovně pár bloků od Bílého domu. Jako architekt strategie boje proti organizovanému zločinu v Clintonově administrativě si těchto změn všiml o něco dříve než ostatní. „Tón udal Salvador,“ pokračoval. „Po válce se tam lidé rozhodli použít zbraně, které jim zůstaly v držení, k vydělávání peněz v rámci kriminálních gangů. K našemu překvapení dokonce začaly pravicové

polovojenské jednotky spolupracovat s levicovými gue-
rillami. Docházelo k loupežím, krádežím aut, únosům...“

Winer narážel na něco, co dodnes trápí mírové iniciati-
vy usilující o ukončení válek drtících zhroucené státy. Když
už se vládním vyjednávačům podaří dosáhnout zastavení
bojů, musí se poprat se zničenou ekonomikou. Té dominují
testosteronem nadupaní mladíci, kdysi všemocní, nyní ale
bez práce. Chcete-li dlouhodobou stabilitu, musíte je nějak
zaměstnat. Jinak totiž neodolají lákání gangů.

Při zpětném pohledu, tvrdí Winer, byly problémy
v Salvadoru, jakož i další konflikty 80. let oproti 90. letům
procházkou růžovým sadem: „Hlavním zdrojem příjmů
v Salvadoru nebyly krádeže aut ani drogy. Ale na Balká-
ně a na Kavkaze tomu bylo jinak, tam tvořil zločin hlavní
zdroj příjmů. Byl to sakra jiný model.“

Sílicí propojení globalizovaného světa rozšiřují trhliny
v mezinárodním řádu. Takovou trhlinou byl i pád Sovět-
ského svazu. Pár let po této události nikdo netušil, jaký
dopad bude mít náhlé vlití ohromné sumy peněz z těžby
minerálů a z kriminální činnosti do oficiální i šedé ekono-
miky. Ti, kteří si změn ve fungování světa povšimli, byli
zaskočení. Co mohl polda z maloměstského Wokingu vě-
dět o bratrovražedných bojích na Kavkaze?

Vědci a badatelé věnovali nemalou energii snaze pocho-
pit „legální“ globalizaci, víceméně regulovaný a kvantifiko-
vatelný proces. Ale od liberalizace mezinárodních finanč-
ních a komoditních obchodů na jedné a pádu komunismu
na druhé straně prudce vzrostl podíl stínové ekonomiky

na globálním HDP. Podle dat MMF, Světové banky i výzkumných ústavů Evropy i Severní Ameriky nyní tvoří patnáct až dvacet procent světového obratu prodej ilegálního zboží a služeb.

Ten obnáší řadu hříchů, jako je neplacení daní, které ale nejsou vlastní jen nadnárodnímu zločinu. Vzhledem k tomu, jak významnou ekonomickou silou se stínová ekonomika stala, je s podivem, že věnujeme tak malou pozornost snaze o systematické pochopení toho, jak funguje a jaký má vztah k oficiální ekonomice.

Tento stínový svět není v žádném případě oddělen od svého oficiálního bratříčka, který je často sám mnohem méně transparentní, než bychom čekali. V bankovním i komoditním obchodu jsou zločinci doma mnohem víc, než si myslíme.

Rozsáhlá oblast neregulované ekonomiky je zásobárnou živin napomáhajících bujení bezpečnostních problémů. Z tohoto prostředí roste i mezinárodní terorismus, ale pokud jde o smrt a utrpení, jež rozsévá, je terorismus primitivním a relativně nevýznamným činitelem. Zločinnost a usilování o peníze či politickou moc měly v posledních dvaceti letech mnohem ničivější dopad.

Investování velkých částek peněz do boje s terorismem a současné zanedbávání jiných bezpečnostních problémů jsou důsledkem chronicky špatného managementu, jímž se vyznačovala zejména vláda George W. Bushe. Je pozoruhodné, že všechny výzkumy veřejného mínění v Iráku provedené po invazi uváděly na prvním místě vedle

terorismu hrozbu korupce a zločinnosti. Dopad těchto dvou složek – nejen v Iráku, ale na celém Středním východě – bude citelný ještě dlouho poté, co terorismus zeslábně.

Z Balkánu, který jsem dobře znal, jsem se vydal na cestu kolem světa. Pokusil jsem se popsat historii pozoruhodného růstu organizovaného zločinu a stínové ekonomiky v posledních dvaceti letech. Na cestách jsem se setkal s fascinujícími lidmi vysoké inteligence, vitality, odvahy, důvtipu i oduševnělosti.

Mnozí z nich byli zločinci, jiní oběti, politici, policisté nebo právníci. Skoro všichni měli radost, že mi mohou vyprávět své podivné, děsivé a někdy i vtipné příběhy. Vzhledem k povaze věci však byli ochotni mluvit jen anonymně. Z toho důvodu byla některá jména v této knize změněna.¹ Rád bych poděkoval všem, kteří se se mnou byli ochotni bavit, za jejich čas a hluboké znalosti, o které se se mnou podělili.

Snad jejich příběhy přispějí k nalezení odpovědi na otázku po místě organizovaného zločinu v globalizovaném světě. Rád bych, aby poskytly inspiraci politikům i policistům k uchopení těchto problémů a aby napomohly zabránit podsvětí vraždit lidi typu Karen Reedové.

1 Tato jména jsou v místě svého prvního výskytu psána kurzívou.

ČÁST PRVNÍ

PÁD KOMUNISMU

1.

SMRT AMERIČANA

Zvony zvonily nepřerušovaně celých patnáct minut, během nichž průvod nesl rakev do chrámu Sveta Nedelja. Procesí vedl patriarcha Maxim, hlava bulharské pravoslavné církve. V patách mu šly tisíce truchlících. Jako by se tu v onen chladný větrný pátek v březnu 2003 sešla celá Sofie, toužící vzdát hold Iljovi Pavlovovi, muži, který v Bulharsku definoval 90. léta dvacátého století.

Po mši třicet bratří zesnulého ze zednářského Skotského ritu starého a přijatého přibouchlo chrámová vrata. V oblecích černých jako uhlí a s bukety z bílých květín v rukou vykonali posvátný rituál a vypravili „bratra Pavlova na cestu k Velkému orientu“. Pavlovova uniforma, rukavice a zednářský znak pak zesnulého „doprovodily na pouti k Velkému architektu univerza“.

Na pohřbu zaznělo v přednesu člena vlády i poselství premiéra Simeona Borisova Saksokoburggotského. Někdejší bulharský král, štíhlý a elegantní Simeon II., se před časem vzdal nároku na trůn. Po drtivém vítězství své strany v parlamentních volbách roku 2000 se pokusil vyvést zemi

z marasmu pozdních 90. let. „Na Ilju Pavlova nikdy nezapomeneme,“ stálo v poselství, „v obtížné době se mu podařilo vytvořit celou řadu pracovních příležitostí pro mnoho rodin. Budeme na něj vzpomínat zejména pro jeho podnikatelského ducha a mimořádnou energii.“

Poslanci, význační umělci, šéfové významných ropných společností a bank, dvě bývalé vítězky Miss Bulharska či kompletní fotbalový tým Levski Sofia (pro Bulhary něco jako Sparta a Slavia dohromady) – ti všichni se k truchlící rodině připojili. Přítomna byla ale ještě jiná skupina Pavlovových známých, veřejnosti známá spíše pod přezdívkami svých členů typu „Lebka“, „Zobák“, „Rus Dimi“ či „Doktor“.

Nápadná byla nepřítomnost amerického velvyslance Jima Pardewa. Americká ambasáda spustila šetření už sedmého března, o celý týden dříve. Ten den odstřelovač jedinou kulkou Ilju Pavlova zabil. Stalo se tak patnáct minut před osmou večer u centrály Pavlovovy obří korporace Multigroup, kam si miliardář odskočil zatelefonovat. Vražda prominentního, extrémně bohatého držitele amerického občanství přirozeně vzbudila pozornost administrativy Spojených států.

Pavlov se nenarodil v USA a nikdy by se nestal americkým prezidentem. Byl ale hrdým pěšákem mocné armády naturalizovaných amerických imigrantů. Jeho aspirace na americké občanství však byla výjimečná tím, jak ostře proti ní protestovali dva předchozí američtí velvyslanci v Sofii. Oba diplomaté se osobně dostavili do Washingtonu, aby se

pokusili zabránit vstupu Pavlova na území USA, o udělení občanství ani nemluvě. Ale Pavlov měl v USA i spojence. Přestože jeho aktivity prověřovala FBI a po 11. září 2001 panovala zostřená bezpečnostní opatření, se svou žádostí o americký pas uspěl.

V 70. a 80. letech dvacátého století byly v Evropě jen dvě země, kde vládla ještě větší mizérie než v Bulharsku: Rumunsko a Albánie. Vybavuji si, jak jsem se plahočil v mlze sofijskými ulicemi ve snaze najít restauraci nebo kavárnu, kde bych ulevil ubíjející nudě. Jako cizinci a novináři se mi ze strany hostitelů dostávalo neustálé pozornosti minimálně dvou členů DS (Durzhavna Sigurnost, bulharská obdoba sovětské KGB). Sledovali mě na každém kroku.

Jejich přítomnost vedla k tomu, že když už se mi výjimečně podařilo promluvit si s místními, mohl jsem doufat maximálně tak v povrchní konverzaci o počasí. Pomalu jsem si ale začal všimnout, že pod povrchem skomírající konformity bují aktivita, tu a tam velmi čilá, umožňující zajímavější životní styl – ne mučednictví intelektuálů a disidentů statečně čelících nespravedlivostem komunismu, ale těch, kterým se díky náhodě či příznivým okolnostem podařilo najít způsob, jak systém do určité míry využít ve svůj prospěch.

Jako teenager vyrůstající v 70. letech se mladý Ilja Pavlov vyznačoval něčím, co ho od vrstevníků odlišovalo: byl talentovaným zápasníkem, dokonce mistrem Bulharska ve své váhové kategorii. Být mimořádně inteligentním

člověkem nebo dejme tomu schopným rockovým kytaristou, asi by skončil špatně, neboť podobné typy tíhly zpravidla k rebelantství a neposlušnosti.

V Bulharsku však nebyli největšími hvězdami fotbalisté či tenisté, ale protagonisté silových sportů. Před pádem komunismu ve východní Evropě dominovaly sporty, jako byly vzpírání, řeckořímský zápas či box. Masivní doping byl každodenní realitou: cílem byl zisk olympijských medailí za každou cenu.

Úspěšný zápasník, de facto profesionál (byť oficiálně ve východním bloku profesionální sport neexistoval), mohl počítat s nemalou prestiží. To obnášelo výhody typu příležitostného sexu, peněz, bytu a auta. Byt a auto přitom byly zcela mimo možnosti bulharských teenagerů, s výjimkou těch nejprivilegovanějších. Pavlov s tím vším ale počítat mohl: byl totiž přijat na Institut tělesné kultury v Sofii, elitní bulharskou líheň budoucích olympioniků.

Pavlov těžil také z toho, že jeho otec v Sofii vedl restauraci s barem. Mladý, fyzicky disponovaný Ilja tam vypo-máhal. „Tehdy se barmani a číšníci těšili slušnému společenskému statusu,“ vysvětluje Emil Kjulev, Iljův spolužák z institutu. „Měl kamarády mezi ostrými hochy, svému okolí imponoval. Tihle hoši ho přivedli do prostředí bezpečnostních služeb.“

Mladý, nevzdělaný chlapec Pavlovova typu nevnímal DS jako onen orwellovský nástroj útlaku, jímž byla v očích Západu. Pro leckterého Bulhara byla spolupráce se státní bezpečností cestou ke společenskému uznání a vlivu.

Pokud, jak tvrdí mnozí, byl Pavlov informátorem DS, plynuly mu z toho výhody. Ta největší měla podobu atraktivní mladé ženy Toni Čergelanovové, která roku 1982 kývla na jeho nabídku k sňatku. Ještě větším plusem však bylo, že její otec, Petur Čergelanov, pro DS pracoval. Ilja se přičlenil do rodiny patřící k bulharské elitě.

Bulharskou státní bezpečnost měli ve zvláštní oblibě její sovětští páni. Oceňovali její efektivitu a spolehlivost. DS byla zpravidla neviditelná, ale v případech, které pronikly na veřejnost, nikdy nezklamala – zosnovala např. spektakulární vraždu v Londýně žijícího bulharského disidenta a zaměstnance BBC Georgije Markova. V roce 1978 mu agent bulharské státní bezpečnosti na mostě Waterloo Bridge vpravil speciálně upravenou špičkou deštníku do těla smrtící jed.

Likvidace nepřátel státu ve stylu Jamese Bonda však byla jen třešničkou na dortu. Hlavním a nejlukrativnějším oborem činnosti bulharské státní bezpečnosti bylo pašování. DS pašovala drogy, zbraně i elektroniku. „Pašování je naším národním kulturním dědictvím,“ okomentoval to jednou Ivan Krastev, přední bulharský politolog.

„Území Bulharska se nachází na hranicích velkých ideologií, pravoslaví a římského katolicismu, islámu a křesťanství, kapitalismu a komunismu. Impéria překypují vzájemnou nevraživostí a podezíravostí, ale žije v nich mnoho lidí toužících obchodovat přes neprostupné hranice. Na Balkáně víme, jak na to. Přeplyjeme i nejrozbouřenější moře, překonáme ty nejdrsnější hory. Známe všechny

skryté průmysly i přesnou výši částky, již je v případě nutnosti možné uplatit pohraničníky.“

DS coby nástroj všemocného totalitního státu tuto romantickou tradici naplno využila. Už v 60. letech založila společnost Kintex, která měla monopol na vývoz zbraní z Bulharska. Hledala trhy v problematických oblastech typu Středního východu či Afriky.

Koncem 70. let se DS Kintex rozšířila o tzv. správu utajené přepravy. Její hlavní rolí bylo pašovat zbraně povstaleckým skupinám v Africe. Tento kanál se brzy začal užívat také pro pašování lidí, drog, uměleckých děl a starožitností.

Jiné společnosti se specializovaly na prodej originálního bulharského amfetaminu Keptagonu na Střední východ, kde byla tato droga velmi oblíbená kvůli svým údajným afrodiziakálním účinkům. V opačném směru putovalo z Turecka přes Bulharsko asi 80 procent heroinu určeného pro západoevropský trh.

Tyto drogy se vozily na hraniční přechod Kapetan Andrejevo, kde si je DS vyzvedávala. Bulharsko na tom nejen vydělávalo velké peníze, ale pomáhalo tím také podkopávat kapitalistickou západní Evropu, již zaplavovalo levným heroinem.

DS Bulharsku umožnila sehrát klíčovou roli v distribuci zakázaného zboží a služeb mezi Evropou, Středním východem a Střední Asíí. Velmi rezolutně se však bránila tomu, aby se do tohoto obchodu zapojil kdokoli jiný.

Bulharská pohraniční stráž byla bezohledná a ten, kdo byl chycen při nepovoleném pašování drog či zbraní,

býval tvrdě trestán. Nedělo se tak z respektu k zákonu (který byl státní bezpečnosti zcela cizí), ale kvůli udržení výhodného monopolu DS.

Na základě diktátu těžkopádného hospodářského sdružení sovětského bloku, RVHP, které určovalo „mezinárodní socialistickou dělbu práce“, mělo být Bulharsko centrem elektronického průmyslu. Československu Moskva přikázala vyrábět turbíny pro polské elektrárny, Polsku zase hnojiva.

V důsledku této skutečnosti se tak Bulharsko (nejvčetnější východoevropská ekonomika) koncem 70. let stalo centrem výroby magnetických disků a počítačů. Zrodil se *Pravets*, první světový socialistický osobní počítač, vyráběný – nikoli náhodou – ve stejnojmenném městečku 40 km severovýchodně od Sofie, v němž se narodil Todor Živkov, dlouholetý bulharský diktátor.

Moskva DS pověřila úkolem poškodit činnost COCOMu, regulačního úřadu založeného Spojenými státy a zahrnujícího západní Evropu a Japonsko. Úkolem COCOMu bylo zajistit, aby se špičková technologická zařízení s možným vojenským využitím nedostala přes železnou oponu do Sovětského svazu.

DS pověřila několik předních bulharských vědců vyvinutím pokročilých technologií, na něž COCOM uvalil embargo a jež by mohly být dodávány do Bulharska a Sovětského svazu. O dva roky později založila v zahraničí několik nelegálních společností, do nichž ročně plynula asi miliarda dolarů z ilegálního prodeje těchto technologií.

Nejdůležitějším vedlejším produktem toho všeho byla společnost Paměťové disky (zkráceně DZU), v jejímž rámci Bulharsko začalo sestavovat tým talentovaných hardwarových a softwarových inženýrů. Byl to ziskový byznys. „Podle odhadu našich klientů,“ řekl mi později jeden z šéfů výzvědné služby, „byl mezi lety 1981 a 1986 roční zisk z vědeckotechnických rozvědných aktivit 580 milionů dolarů, což odpovídá hodnotě oněch technologií, kdybychom je nakupovali.“

Všechna tři odvětví, drogy, zbraně i špičkové technologie, byla v Bulharsku považována za odvětví s velkou strategickou hodnotou. V epicentru pašování byla vojenská kontrarozvědka, druhá správa DS, hlídající bulharské hranice. Šéfem vojenské kontrarozvědky byl generál Petur Čergenalov, tchán Ilji Pavlova.

V roce 1986, kdy v Moskvě Michail Gorbačov konsolidoval moc do svých rukou, si západní lídři neuvědomovali, že hegemonie SSSR nad jeho východoevropskými spojenci se blíží ke konci.

Bulharská státní bezpečnost si však o systému, na nějž dohlížela, nedělala žádné iluze. Vedení DS jako zkušený pozorovatel sovětské scény došlo k závěru, že se komunismu krátí čas.

Pod Gorbačovovým tlakem bulharská komunistická strana schválila výnos číslo 56, který přes noc umožnil zakládání soukromých firem a akciových společností. Mnoho kovaných členů strany bylo tímto vývojem šokováno, neboť se zdálo, že kapitalismus vítězí. Ale tajné služby, vždy

podřazující ideologii lásce k moci, se tomuto vývoji hladce přizpůsobily.

„Když jsem se podíval na obchodní rejstřík z roku 1986, zaujalo mě,“ vysvětlil mi Stanimir Vaglenov, bulharský novinář specializující se na korupci a organizovaný zločin, „že tajné služby založily první společnost týden poté, kdy výnos číslo 56 vstoupil v platnost. Do roka členové DS založili 90 procent nových akciových společností!“

V době, kdy byla většina dlouhodobě trpící bulharské populace stále krmena rétorikou o světlé socialistické budoucnosti, učili se nejvyšší představitelé moci vydělávat peníze. Velké peníze. Tajná policie, jež 45 let vysvětlovala teoretická zla kapitalismu obyčejným Bulharům, nyní dychtila uskutečnit toto zlo v praxi.

V roce 1988, rok před zhroucením komunismu, založil Ilja Pavlov Multiart společnost určenou k importu a exportu starožitností a cenných uměleckých děl (kanály vytvořenými DS k prodeji zbraní přes příslušnou správu Kintexu). Obchod jen kvetl. Netrvalo dlouho a o Pavlovovi se začalo mluvit. S oblibou ve společnosti krasavic pořádal tahy po nových soukromých restauracích. Učedník se stal definitivně mistrem.

„Multiart byl jeden velký chaos,“ prohlásil Pavlov později, když popisoval své začátky. „Vytvořili jsme řadu podniků bez jakékoliv struktury.“ Jedním z ředitelů Multiartu byl Dimitrij Ivanov, šéf Šesté správy DS. Ivanov představil Pavlova Andreji Lukanovovi, vůdčímu reformnímu komunistovi v zemi. Ilja Pavlov, někdejší šampion

v zápase, ostrý hoch a pompézní playboy, se ocitl na prahu nové kariéry.

Andreji Lukanovovi hrál na ústech rošťácký úsměv. Bavili jsme se o chaotickém dění v parlamentu posledních dnů roku 1989. „Jde to celkem dobře, že?“ Jeho slova mě překvapila. „Nebojíte se pomsty obyčejných lidí na komunistech, jako jste vy?“ zeptal jsem se. „Kdepak, Misho, nepanikařte,“ odpověděl mi bezvadnou angličtinou. „Vždycky jsem chtěl změnu a teď se všechno výrazně zlepší.“

Navzdory svému mírně skřítkovskému vzhledu byl Lukanov šarmantní člověk (na rozdíl od většiny ostatních vlivných komunistů). Každý k němu hned pocítil sympatie a já nebyl výjimkou. Výřečný polyglot Lukanov se narodil v Moskvě, kde udržoval hustou síť kontaktů.

Po svržení diktátora Živkova v listopadu 1989 se stal premiérem a spolu s Iljou Pavlovem a přáteli z DS plánoval ovládnout celou bulharskou ekonomiku. Pod kontrolou měli skoro všechny mocenské složky: Lukanov ovládal politickou mašinerii, Dimitrij Ivanov mobilizoval síť tajných služeb a Ilja se svými zápasnickými kamarády poskytoval hrubou sílu.

Jediné, co chybělo, byla podpora demokratické opozice. Nově zformovaný Svaz demokratických sil, štědře finančně i politicky podporovaný americkou ambasádou, si po revoluci v roce 1989 vyhradil pozici morálního lídra pro sebe. Ke komunistům, kteří zemi uvrhli do naprostého úpadku, cítili jeho členové hořký odpor. Pavlov a jeho

kolegové byli blízce spříznění s komunistickým režimem a potřebovali neutralizovat snahu opozice o zmaření jejich obchodních plánů.

V roce 1990 přišel Ilja s řešením. Jeho dobrým přítelem byl šéf Podkrepy, bulharských tvrdě protikomunistických odborů, které byly rovněž podporovány americkou vládou. Pavlov přesvědčil šéfy Podkrepy, že skutečnými nepřáteli obyčejných dělníků jsou komunisty jmenovaní ředitelé velkých státních továren.

„Iljův plán byl prostý.“ Bojko Borisov mluví sebejistě. Tento čtyřicátník, bývalý ministr vnitra, je držitelem černého pásu v karate. Než se stal tělesným strážcem premiéra Simeona Borisova Saksoburggotského, pracoval v pojišťovnictví.

Je ztělesněním rčení, že nejlepším hajným je bývalý pytlák. Má dobré znalosti bulharského podsvětí. „Říkalo se tomu past na pavouka. Ilja napochodoval do kanceláře ředitele firmy Kremitkovski, jedné z největších východoevropských oceláren. Doprovázel ho šéf mocného odborového svazu. Byl tam i Dimitrij Ivanov, muž, jenž byl donedávna šéfem šesté správy. Tito tři řekli řediteli podniku: „Vyberte si, buď s námi budete spolupracovat, nebo vás zničíme.““

Pavlov řediteli oznámil, že odteď už nebude kupovat suroviny za sníženou cenu přímo od Rusů, ale od jedné z jeho společností a za světové ceny. A dále, místo aby své produkty prodával přímo koncovým zákazníkům, bude je prodávat za nižší cenu jiné Iljově firmě, která je pak

přeprodá na volném trhu. Získá tak kontrolu nad vstupem i výstupem celé produkce z továrny: to byla ona pavoučí past.

Jednoduchost a účinnost tohoto figlu Pavlova těšila. Vláda vedená Lukanovem ocelárně poskytovala dotace ještě mnoho let. „Podnik se nezhroutí naráz,“ prohlásil Emil Kjulev, jeden z nejbohatších bulharských bankéřů, než na něj byl v říjnu 2005 spáchán atentát. „Je to jako když pověsíte kozla na hák, říznete ho do nohy a čekáte, až pomalu vykrvácí. Krev z těla vychází kapku po kapce. Zánik podniku trvá celé roky. Pavlov se svými přáteli vytvořil podobné holdingy doslova v každém odvětví bulharské ekonomiky. V zemědělství, dopravě, průmyslu, energetice, prostě všude. Tyto holdingy byly paralelními strukturami k podnikům, v nichž měla pobočku Podkrepa. Kde byla ona, tam byl i Ilja.“

Po revoluci v roce 1989 se zhroutil bulharský systém sociálního zabezpečení. Zanechal za sebou nouzi a bídu. Země dostala tvrdý úder: z uzavřené socialistické ekonomiky se dostala na oslepující slunce volnotržního kapitalismu. Za komunismu fabriky přežívaly díky masivním státním dotacím a sovětský blok nekvalitním výrobkům zajišťoval garantovaný odbyt na východoevropských trzích. Když roku 1989 padla Berlínská zeď, zhroutily se spolu s ní i bulharské trhy.

S průmyslem v konečném stadiu nabylo na důležitosti zemědělství, tradiční pilíř bulharské ekonomiky. Ale i tento sektor se ocitl v potížích. Evropská unie nebyla ochotna

zvýšit miniaturní import bulharské zemědělské produkce, protože by to podkopalo protekcionářské čachry známé jako Společná zemědělská politika (SZP).

V raných 90. letech začaly hlavní světové velmoci hlásat revoluční význam globalizace, ale ignorovaly přitom její problematické stránky. Když se východoevropské země otevíraly v naději na větší spolupráci se silnými západními ekonomikami, EU, USA a Japonsko trvaly na tom, že jejich trhy umožní prodej evropského, amerického a japonského zboží. Zároveň trvaly na nízkých firemních daních výměnou za investice v souladu s tím, jak rostla obliba západních korporací outsourcovat výrobu a snižovat tím výrobní náklady.

Do několika měsíců po konci komunismu firmy typu Snickers, Nike, Swatch, Heineken či Mercedes zahájily nekompromisní tažení na východ. Za několik týdnů dobyly i ty části Evropy, které kdysi úspěšně odolávaly Napoleonovi a Hitlerovi. Východoevropané (stejně jako Afričané a Asiaté), uchvácení novotou a kvalitou neodolatelného západního zboží, sahali hluboko do svých nepříliš naditých kapes, aby si tyto nové statusové symboly mohli opatřit.

Je známo, že dovážíte-li v rámci mezinárodního obchodu zboží a služby, musíte exportovat, abyste získali prostředky na jeho nákup (čím chudší země, tím je tato nutnost větší; bohatší země typu USA mohou mnohem snadněji vytvářet ohromné deficity). Kvalitní bulharské bobulové ovoce, bavlna, růže, víno či obilniny mohly sehrát klíčovou roli v rekonstrukci poničené malé ekonomiky.

Zboží tohoto typu mohlo částečně vykompenzovat náklady na dovoz západních výrobků zaplavujících tamní trh. Tato možnost však byla tvrdě omezena dohodami typu SZP. Tyto dohody prodej zemědělského zboží blokovaly. Bulharské zboží mělo stále ještě socialistický design a trvanlivost (tj. bylo ošklivé a nekvalitní) a nemohlo západnímu zboží konkurovat. Problém, čím platit za rostoucí objem dováženého západního zboží, zůstával.

Většina Bulharů zakoušela náhlý propad životní úrovně, ale zlomek obyvatelstva tohoto chaosu dokázal využít. V roce 1992 už byl Ilja Pavlov multimilionářem. Čekala ho budoucnost miliardáře, který svého majetku nabyl proměnou státního majetku v soukromý kapitál za pomoci zmíněné pavoučí pasti. Ještě jako třicátník založil sesterskou společnost ve Věnně ve Virginii nedaleko Washingtonu a přes Multigroup US koupil dvě kasina v Paraguayi.

Doma Pavlov najal několik PR firem, jež mu měly vytvářet image dynamického úspěšného byznysmena a patriota: stal se tváří nového Bulharska. Byl nejsledovanějším podnikatelem v zemi, v patách měl bulvární tisk i televizi. Pozvánky na společenské události, jakými byla například oslava jeho narozenin šestého srpna, tradičně konaná v jednom z nejopulentnějších hotelů v černomořské Varně, se staly cennými trofeji. Jejich účastníci na nich měli příležitost setkat se s nejvýznamnějšími postavami bulharské ekonomické a společenské elity.

Jediná společná fotka s Iljou člověku stačila k získání velkých půjček. Zprvu stovky, pak tisíce a posléze desetitisíce

Bulharů, zoufale shánějících peníze či práci, se staly závislé na podnikání skupiny Multigroup a podobných obřích korporací, rostoucích po celé zemi jako houby po dešti. Mnozí samozřejmě Pavlovovy metody neschvalovali.

Jinou skupinu tvořili závistiví konkurenti konspirující s ním nebo proti němu v polosvětě rodící se bulharské tržní ekonomiky, kde bylo zpravidla dosti obtížné rozlišit mezi legální, šedou a vyloženě kriminální ekonomikou. Další ho považovali za autentického, energického a sympatického podnikatele, majícího na srdci dobro Bulharska a poskytujícího pracovní příležitosti tam, kde bulharský stát nečekaně a katastrofálně naplnil Marxovo proroctví o odumírajícím státu.

Centrála nové společnosti Multigroup se nacházela v honosném sídle za Sofií na hoře Bystrica, kde kdysi trávili dovolenou nejvyšší odborářští představitelé země. Za hubičku ho koupil britský mediální magnát Robert Maxwell, který celé roky udržoval přátelské vztahy se sovětskými i bulharskými komunisty. Byl to dobrý příklad toho, jak rychle někteří predátorští západní byznysmeni začali spolupracovat s prvními oligarchy z východní Evropy na internacionalizaci okrádání nových demokracií.

Maxwell byl jedním z průkopníků kriminální aktivity, jež se v 90. letech vymkla kontrole: praní špinavých peněz. Spolu s bulharským premiérem Lukanovem zorganizoval transfer dvou miliard dolarů z Bulharska do západních daňových rájů. Následující bulharská vláda nebyla schopná vypátrat, co se s touto částkou stalo. Je nicméně jisté,

že tyto peníze neskončily v penzijním fondu deníku *Daily Mirror*, z něhož tou dobou Maxwell rovněž ukradl stovky milionů liber.

Pro většinu Bulharů byla raná 90. léta obdobím deprese: země přišla o tradiční trhy. Pavlov se svými přáteli obírali zemi o majetek, o bulharské zboží nikdo nestál a po nezralé bulharské demokracii MMF vyžadoval splacení dluhu ve výši deseti miliard dolarů, vytvořeného rozmáhlým komunistickým režimem.

Zároveň bulharské vlády jako na běžícím pásu z populistických důvodů propouštěly tisíce a tisíce policistů. Vyhazovalo se ze všech složek: z tajných služeb, kontrarozvědky, komand speciálních sil, od pohraničnicků, ale propouštění byli i vyšetřovatelé vražd a dopravní policisté. Propuštění policisté se vyznali ve sledování, pašování, zabíjení, budování skrytých sítí i vydírání.

Do roku 1991 bylo propuštěno 14 tisíc tajných policistů. Hospodářský výkon šel povážlivým tempem dolů. Jeden sektor však rostl bezprecedentně. Šlo o oblast, kde se nezaměstnaní a roztrpčení policisté mohli dokonale uplatnit. Touto oblastí byl organizovaný zločin.

Jiná skupina zbavená práv se ocitla v podobné situaci. Zahrnovala zápasníky, boxery a kulturisty. Rozpočtová krize, zkombinovaná s duchem doby žádanou redukcí policejních sborů na minimum, vedla k transformaci sportovních klubů po celé zemi v soukromé bezpečnostní služby. S vypracovanými svaly a vysokou vzájemnou důvěrou se tito lidé vydali na násilnou cestu zastrasování. Postupně

do vybírání výpalného zapojili i malé zlodějčky a pouliční gangy.

Do roku 1992 zápasníci téměř ovládli hlavní bulharská města, byť v některých oblastech čelili konkurenci bývalých policistů a bezpečnostních pracovníků. Ti chytřejší z nich kombinovali dvě profese: sportovce pro silové akce, policisty pro vytváření sítí. Hybridní organizace ovládly celou společnost. Skupiny známé pod zkratkami SIC a VIS se staly lídry „trhu“.

SIC a VIS se prezentovaly jako pojišťovny. „Tenhle mercedes jsem získal v červnu 1992,“ vykládal mi jeden sofijský taxikář, „a samozřejmě jsem hned zrušil pojištění se státní pojišťovnou, abych nemusel platit úplatky dopravním policistům. Tehdy nás každých pár kilometrů zastavovali a bezdůvodně vyžadovali hotovost. Když jste porušili zákon, tj. například jeli bez řidičáku, platili jste dvojnásobek.

Netrvalo dlouho a přišli za mnou ostří hoši s krátkým sestřihem, tetováním a v kožených bundách, že se musím pojistit u SIC. Udělal jsem to, neměl jsem zájem o konflikt. Někteří řidiči to ale odmítli. Jejich auta byla do několika hodin ukradena. Zpět je dostali až po zaplacení pojistného, samozřejmě i s úroky.“

Nešlo jen o vydírání. Když vám ukradli auto „pojištěné“ u SIC, gangsteři se je pokusili najít. Poskytovali skutečnou službu (být s výhrůžkami) a nevraživě vnímali menší skupiny snažící se uplatnit v jejich rajonu.

SIC, VIS a později TIM byly velkými organizacemi zasahujícími do mnoha oblastí oficiální i šedé ekonomiky.

Často měl člověk pocit, že jsou to tito lidé, ne vláda, kdo v zemi vládne. „Nešlo jen o to, že vám býčí šíje se zlatými řetězy zabíraly nejlepší místo v oblíbené restauraci,“ vybuchl jistý evropský diplomat, který už nedokázal zdržovat emoce, „měly tolik drzosti, že klidně zablokovaly celou dopravní tepnu v centru Sofie, jenom aby se mohly v klidu, nerušený dopravou, naobědvat!“

Někteří oligarchové, řídící společnosti typu Multigroup, outsourcovali část svých bezpečnostních potřeb k SIC či VIS. Jiní dali přednost budování vlastních ochranných jednotek. Ilja Pavlov byl natolik rozumný, že se později od výběrčích výpalného distancoval. Ale zprvu byl blízkým přítelem některých prominentních gangsterů. Je třeba zmínit, že spolupracoval s jedním z šéfů SIC, Mladenem „Madžo“ Michajlevem.

Madžo byl na počátku své zločinecké kariéry Iljovým šoférem. Vyčítat Iljovi Pavlovovi, že jeho život osciloval jen mezi velkou korupcí, rozkrádáním ve velkém a organizovaným zločinem, by ale bylo nefér. Je faktem, že nebyl zrovna morálním vzorem, ale na druhou stranu by se dalo říci, že prostě jen využil nabízející se příležitosti v době, kdy se bulharský stát téměř zhroutil.

V celé východní Evropě lidé zjišťovali, že padá-li země volným pádem, právo je to první, co je při transformaci obětováno.

Kapitalismus v této části světa do roku 1989 neexistoval, a tak zoufale slabé státy, vynořující se v prostoru bývalého SSSR a východní Evropy, prostě neměly dostatečnou

kapacitu na definování legálního a nelegálního. Neměly peníze ani zkušenosti na dohled nad novinkou zvanou komerční obchod. Ti, kterým se podařilo získat výhodnou pozici do tří let po konci komunismu, měli často možnost definovat si pravidla pro svůj krásný nový svět sami.

* * *

Jednoho slunečného dne roku 1991 jsem zaparkoval před hotelem Esplanade v Gajevské ulici v centru Záhřebu. Čtyřhodinová cesta byla pro mé černé Audi Quattro hračkou. Bylo to nepochybně to největší fáro, jaké jsem kdy řídil. Výrazně přesahovalo standardy BBC, ale trval jsem na pohonu na všechna kola, protože jsem za sebou měl několik hororových cest ve sněžných bouřích na mizerných silnicích východní Evropy v průběhu revolucí roku 1989. Vystoupil jsem z auta a nový, poněkud nervózní portýr mě požádal o klíčky, aby auto mohl zaparkovat. V Esplanade to tak chodilo, a tak jsem mu klíčky dal.

V Esplanade si podávali dveře důležití lidé: zprostředkovatelé Cyrus Vance a lord David Owen, ministři vlád v regionu, zastupitelé EU i USA. Obědvali vedle žoldáků plnících hotel v očekávání výdělků. Přítomni byli i mladí Chorvaté z diaspory v Edmontonu a Clevelandu, ochotní risknout život za domovinu, o níž do té doby nevěděli vůbec nic.

Ráno následujícího dne jsem se vydal pro své audi na parkoviště. Nebylo tam. V tu chvíli jsem to ještě nevěděl,

ale můj vůz se vydal na mysteriózní cestu, která měla skončit o několik týdnů později na trhu s použitými automobily v 350 km vzdáleném Mostaru, hlavním městě západní Hercegoviny. Tou dobou už jsem obdržel peníze z pojistky (rakouské pojišťovny se tou dobou naštěstí ještě z Jugoslávie nestáhly, na rozdíl od Polska, Rumunska, Bulharska a Albánie).

Své audi už jsem nikdy nespatriřil. S největší pravděpodobností je zrekvírovala některá z nových milic v Bosně a Hercegovině.

Stal jsem se obětí rychle rostoucího východoevropského hospodářského sektoru: krádeží aut. Každý měsíc v ulicích střední a severní Evropy mizely tisíce aut, jež pak byly ilegálně exportovány do východní Evropy a na Balkán. V roce 1992 jsem byl svědkem toho, jak velká nákladní loď vykládá kontejnery ve zchátralém albánském přístavu Durres.

Na přístaviště z oprýskaného kamení a zrezlé oceli vjížděly desítky BMW, peugeotů, hond a hlavně mercedesů, především řady 200, které měli tolik v oblibě taxikáři v Německu, Beneluxu a Skandinávii. Celníci klímali, zatímco se rozradostnění, ve špinavých šatech oblečení muži zmocňovali aut, na nichž byly dosud původní SPZ. Nad volanty visely vonné stromky a rodinná fota, na sedadlech se povalovaly krabičky cigaret.

V komunistické Albánii byla auta s výjimkou úředních zakázána. Silnice byly uzpůsobeny na několik kamionů denně. S výjimkou státních řidičů se nikdo neučil řídit.

V chaosu hroučícího se komunismu však tyto zábrany padly a všichni, kdo se mohli dostat k (ukradenému) autu, vyrazili na veřejné silnice se středomořským gustem, přestože nikdy za volantem neseděli. Zavládl naprostý chaos.

Země se přeměnila v obří, smrtelně nebezpečnou autodráhu. Auta se stala lovnou zvěří zlodějů (vzhledem k tomu, že už tak byla kradená, byl status jejich vlastnictví z morálního hlediska poněkud problematický). Auta, jež nezůstala v Albánii, byla přeprořádána do Makedonie, Bulharska, Ruska, na Střední východ, Kavkaz a do bývalé sovětské Střední Asie.

Tehdy mi význam krádeže mého auta nedošel. Nevnímal jsem ohromný ledovec zločinnosti, formující se rychle pod bouřlivou hladinou revoluce, svobody, nacionalismu a násilí zaplavujícího východní Evropu. Mnozí se soustředili na vyřizování starých účtů. Jiní se snažili zajistit si privilegia, jimž se těšili za minulého režimu, a to ve společnosti, v níž se ze slova komunismus stalo přes noc sprosté slovo.

Výběrčí výpalného ze skupin typu SIC a VIS se významně podíleli na pašování aut. Přeshraniční povaha obchodování s kradenými auty vedla k tomu, že se nové bulharské syndikáty propojovaly s dalšími balkánskými a východoevropskými zeměmi. Každá země se postupně specializovala na jeden typ pašovaného zboží. V bývalé Jugoslávii to byly zbraně a cigarety. V Bulharsku auta. Na Ukrajině pracovní síla a bílé maso. Ve všech zemích drogy.

Maďarsko a Československo měly v těchto nových zločinných sítích zvláštní pozici díky těsným hospodářským

a obchodním spojením, ustaveným v předchozí dekádě se sousedním Německem a Rakouskem. Ale jakožto bývalé socialistické země měly dosud bezvívový režim se zbytkem východní Evropy. Kazachové, Gruzínci, Bulhaři, Moldavané, Jugoslávci či Lotyšci se mohli bez problému dočasně usazovat v obou těchto zemích.

To platilo i pro Rusy.

Zvlášť čilý trh s cizí měnou vyrostl v Maďarsku, kde se ve velkém praly špinavé peníze. Kouzlo této země coby základny pro nadnárodní kriminální operace bylo takové, že netrvalo dlouho a silné ruské mafiánské skupiny si zvolily Budapešť za svou předsunutou základnu ve střední Evropě. Jejich konečným cílem bylo proniknout na západ. Bulhaři se museli přesunout jinam.

„Když přišli Rusové, vytlačili bulharskou mafii do Československa,“ vysvětlil mi Jovo Nikolov, přední sofijský odborník na bulharský organizovaný zločin. Zprvu Bulhaři jen zintenzivnili pašování aut. „Ale pak si chlapci všimli ještě jiné možnosti.“

Touto možností byla tzv. silnice hanby, spojnice Drážďan a Prahy, protínající srdce československého těžařského průmyslu, severní Čechy. V depresivním a chaotickém ekonomickém prostředí se mnoho mladých Češek začalo prodávat za směšný peníz na E55. Za cenu oběda v restauraci tu teenagerky uspokojovaly potřeby neustávajících kolon zpocených řidičů BMW a obézních kamionáků pendlujících mezi Čechami a Saskem.

„Z celé východní Evropy do tohoto ‚pásma hojnosti‘ přijížděli lidé, aby stárnoucím Němcům nabídli mladé prostitutky,“ napsal tehdy *Spiegel*. Národnostní stránka věci dala tomuto nechutnému obchodu mrazivý nádech sexuálního *Drang nach Osten*, neboť mnoho zákazníků bylo z východního Německa a mezi řidiči BMW se tedy objevovali i řidiči trabantů.

Ženy pracující na silnici hanby měly však vcelku vzato možnost volby: ekonomické okolnosti je sice nutily prodávat se, ale žádná z nich nebyla k prostituci fyzicky nucena.

Menší část byla k této práci nucena jednotlivými pasáky, ale většina tuto činnost vykonávala dobrovolně za účelem obživy. Velké procento tvořily mladé Romky, nucené čelit předsudkům jak kvůli svému etnickému původu, tak vzhledem ke zdroji své obživy.

Bulharští pořizci, motající se po Praze a severních Čechách, si všimli, že obchod s bílým masem není nijak regulován. Potenciální trh byl ohromný: bylo dobře známo, že každoročně tisíce Němců jezdí do jihovýchodní Asie a Karibiku v rámci sexuální turistiky.

Proč nevyužít této poptávky a nenabídnout jim mladé krásy za směšné ceny přímo na německé hranici v o něco příjemnějším prostředí, než byla odpočívadla na E55? A tak bulharské gangy začaly skupovat, stavět či pronajímat levné motely v severních Čechách. Za účelem maximalizace zisků potřebovaly poddajné ženy bez napojení na místní komunitu.

Vyhledávaly proto Bulharky. Na rozdíl od místních Češek však tyto ženy nevykonávaly prostituci dobrovolně. Netušily, co je čeká. Devatenáctiletá Stanimira sdílela zašlý byt ve špinavém dunajském přístavu Ruse na severu Bulharska se spolubydlící. Ta jí jednou navrhla, nechce-li odjet.

„Řekla mi, že má skvělé místo, že pracuje jako prodavačka, a že i já bych mohla vydělávat tři tisíce marek měsíčně², což byl pro nezaměstnanou Bulharku pohádkový příjem. Z Bulharska jsme jely přes Maďarsko a Slovensko přímo do Dubí v Československu. To první, čeho jsme si na bytovém domě, kde jsme měly bydlet, všimly, byla zatlučená okna.“

Budova v severočeském Dubí patřila někdejšímu bulharskému zápasníkovi a nacházela se kousek od Silnice hanby. Cvetomir Belčev měl za sebou obvyklou cestu od absolvování sportovní akademie v bulharském Razgradu ke zločinecké dráze.

V devatenácti byl odsouzen na dvanáct let za pokus o vraždu. Po propuštění se do vězení rychle vrátil. „Ve vězeňské cele založil politickou stranu Obnova, jejímž cílem bylo prosazování práv vězňů,“ stojí v jeho svazku na bulharském ministerstvu vnitra. Byl prý také extrémně inteligentním vězněm.

„V tomto zařízení organizoval po celý rok 1990 stávky, vzpoury a protesty. Následujícího roku kandidoval na

2 Tehdejších asi 54 tisíc korun, což byla pro každého nezaměstnaného Bulhara velká suma (pozn. překl.).

prezidenta.“ Když mu politická kariéra nevyšla, přesunul se do Československa, kde zkoumal obchodní příležitosti mimo dohled slídící bulharské policie. Jeho matka mu zatím v Bulharsku sháněla kandidátky na prostitutky.

Po příjezdu se Stanimira dozvěděla, že nebude pracovat jako servírka, ale jako prostitutka. Zprvu tuto práci jednoznačně odmítla. „Belčev mě seřezal jak žito, zbil mě a zkopal v pavilonu naproti hotelu Sport. Kopal mě okoványma botama do zad a mlátil mě židlí.

Přes vysílačku pak povolal své parťáky Krassiho a Blackieho a nařídil jim v bití pokračovat. Vzali mě do sklepa, kde mě kopali a mlátili, hlavně do břicha. Blackie mě chytil za hlavu a bušil do mě pěstmi. Když jsem omdlela, polili mě vodou, a když jsem se probírala, připoutali mě pouty za ruku k radiátoru. Měla jsem strašné bolesti. Byla jsem tam připoutaná celý den. Belčev mě pak v jednom venkovském domě znásilnil.“

Belčev se svými mlátičkami mučil a znásilnil všech čtyřicet žen zachráněných policií, která v létě 1997 konečně v Belčevově bordelu v Dubí podnikla razii. Po dobu svého věznění musely ženy vydělávat minimálně dva tisíce liber měsíčně (z nichž samozřejmě neviděly nic). Pokud se jim to nepodařilo, byly bity, k čemuž docházelo i při jakémkoli náznaku neposlušnosti (Belčev měl mezi ženami své informátorky). Odmítnout spát s členem gangu vedlo ke znásilnění a bití.

Podezření českých vyšetřovatelů, že minimálně jedna dívka byla zavražděna, se potvrdilo několik let po

Belčevově zatčení, kdy byla na pozemku nevěstince nalezena zakopaná mrtvola. Mladé a vyděšené ženy zbavené pasů, neschopné domluvit se místním jazykem a při každé příležitosti ostrakizované coby prostitutky, byly zcela závislé na svých mučitelích.

Případ Belčev byl výjimečný tím, že se pachatele podařilo zatknout. Celý gang byl rozprášen a vězněné ženy osvobozeny (Belčev nicméně dál řídil tři bordely ze své vězeňské cely přes mobilní telefon, který mu propašoval advokát). Ale jinde, ještě než se usadil prach z pádu Berlínské zdi, vytvářeli gangsteři rozsáhlé sítě obchodující s bílým masem, sahající do všech koutů Evropy. Bulharské gangy se staly pilířem tohoto odvětví díky strategické pozici své země.

Všechny hranice nabízely lukrativní obchodní příležitosti. Jižně, přes Řecko, vedla nejrychlejší cesta do EU: jakmile se ženy dostaly za hranice, mohly být v rámci EU převezeny kamkoli (výjimkou byly Británie a Irsko), aniž by musely překonat jedinou pohraniční kontrolu. Jihovýchodní cesta do Turecka byla rezervována kvetoucímú vývozu žen na Střední východ, zejména do Spojených arabských emirátů.

Cesta na východ vedla k překupníkům v Makedonii a Albánii (později i v Kosovu), kde poptávka rostla exponenciálně od chvíle, kdy tam byly roku 1994 nasazeny mírové sbory OSN (hlavní část obchodu s bílým masem šla na vrub příslušníků sborů modrých přileb a zahraničním správním úředníkům). Na sever gangy ženy vyvážely

do ČR a Německa. Odtamtud se gangsteři vraceli v krade-
ných autech.

Pašeráci lidí a aut se do jisté míry překrývali. Sdíleli trasy a náklady, ale policie je vnímala jako oddělené skupiny. Vcelku vzato bylo pašování žen organizováno malými skupinkami převážejícími své „zboží“ z regionu do regionu, aniž by věděly, odkud pochází.

Organizované krádeže aut jsou složitější, vyžadují řízení větších a lépe organizovaných syndikátů. Přes překrývání většiny komodit a služeb (zejména pokud jde o trasy, po nichž se pohybovaly) je to typ komodity, podle místa jejího původu a destinace, což zpravidla určuje, je-li obchodována a distribuována malými nebo velkými syndikáty.

Ženy jsou pro zločince atraktivní jako základní komo-
dita. Mohou legálně překračovat hranice a nepřitahují pozornost policejních psů hledajících drogy. Počáteční náklady jsou směšné oproti sumě nutné ke krádeži aut. Režijní náklady jsou minimální a coby poskytovatel služeb zajišťuje tato „komodita“ stálý příjem. Jedna žena může svému majiteli vydělat tři až šest tisíc liber měsíčně.

Tato kalkulace však obnáší děsivou realitu opakova-
ných znásilnění a nevýslovného vykořisťování. Ale dodavatel (gangster) i spotřebitel (bohatí Západoevropané) tento vztah chápou výlučně jako obchodní transakci. Ten první žije v neregulovaném prostředí bez policejního dohledu a říká si, že nebude-li ženy prodávat on, udělá to někdo jiný. Ten druhý je zjevně ochoten odložit v předsíni spolu s kloboukem a kabátem své svědomí.

Pro policii ve východní Evropě byl přechod ke kapitalismu extrémně obtížnou záležitostí. Mnoho lidí policisty proklínalo za jejich předchozí potlačování oponentů komunistického režimu. Mizérie života policistů v nových demokraciích byla v příkrém kontrastu s rozmařilým životním stylem jejich bývalých kolegů, kteří se zapojili do budování zločineckých impérií.

V nových tržních podmínkách byly policejní platy směšné: kdykoli jsem krátce po pádu komunismu projížděl Bulharskem, Jugoslávií nebo Rumunskem, musel jsem platit minimálně třicetilibrové neformální poplatky zchudlým dopravním policistům.

Vláda zákona, tak důležitá pro vybudování atmosféry důvěry v těchto těžce zkoušených společnostech, zůstávala krásným snem.

Tehdy, bohužel nikoli naposled, udělal Západ něco skutečně hodně hloupého. Dne 30. května 1992 schválila Rada bezpečnosti OSN v New Yorku rezoluci číslo 754, jíž uvalila ekonomické sankce na Srbsko a Černou Horu. Balkán, poničený válkou, zchudlý a traumatizovaný, se měl proměnit v pašeráckou a zločineckou mašinerii, k níž bychom v dějinách těžko hledali obdobu.

Zatímco si svět lámal hlavu nad temným nacionalistickým pnutím jugoslávských národů a jejich politických představitelů, odhlédly balkánské mafie od národnostních třenic a pustily se do dech beroucí zločinecké spolupráce.

2.

KRVAVÉ PENÍZE

„Pět minut, Dicku,“ vyštěkl bezpečnostní poradce Billa Clintona Sandy Berger. „Dostane pět minut s prezidentem, ani o vteřinu víc.“ Dick Sklar byl zklamán. Měl pocit, že prezident Černé Hory Milo Djukanovič by si delší setkání se svým americkým protějškem zasloužil. Ale Berger byl neoblomný.

Sklar působil celé roky v zákulisí jako nezdolný Clintonův vyjednávač. Dobře znal Clintonovy názory na Balkán a kratičký čas, udělený mladému Djukanovičovi, ho zaskočil. Je fakt, že Djukanovič reprezentoval obskurní horský státěček na Balkáně, oblíbený terč vtipů mnoha autorů od Johna Buchana po Agathu Christie.

V průběhu angažmá NATO v Kosovu byl ale rozhodným stoupencem aliance. Bylo to vítězství v této válce, co zapříčinilo dobrou náladu Clintona a jeho týmu v půli července roku 1999, kdy dorazil do Slovinska, alpského státu, vklíněného mezi Balkán a střední Evropu.

O dva týdny dříve navrhla jugoslávská armáda ke zjevné úlevě Clintona a jeho poradců příměří. Byla to tvrdá

válka, nikoli rychlá týdenní akce, jak před vypuknutím násilností předpokládali někteří členové americké vlády. Prezident USA se nyní vydal do Evropy poděkovat osmnácti spojencům z NATO za podporu.

Černá Hora byla mladším sourozencem náladového a násilnického Srbska v dysfunkční federální rodině, zvané Jugoslávie. Ale přestože černohorská letiště, přístavy a hranice ovládalo za kosovské války jugoslávské vojsko, byl někdejší štíhlý profesionální basketbalista a pozdější prezident Černé Hory trnem v patě srbského diktátora Slobodana Miloševiče. Djukanovič nejenže podporoval politiku Západu (navzdory tomu, že od roku 1992 jeho země trpěla pod hospodářskými sankcemi OSN), ale poskytl také útočiště Miloševičovým oponentům, díky čemuž nebyl dissent v Srbsku zcela eliminován. Miloševič Djukanoviče šikanoval a vyhrožoval mu, ale Černohorec prokázal odvahu a tlak ustál.

Djukanovičova pozice byla za války velmi nepříjemná: NATO bombardovalo v Černé Hoře desítky cílů, ale on přesto útoky cizích sil na svou zemi podporoval.

Dick Sklar měl pocit, že za toto riziko, podstoupené jménem Západu, by si Djukanovič zasloužil víc než jen pětiminutový zdvořilostní rozhovor v hotelu s roztomilým názvem Slon ve slovinské metropoli Ljubljana. Ale jakmile prezidenti usedli k hovoru, Sklarovi se ulevilo. Clintonovi byl Djukanovič hned sympatický, a tak zapomněl na protokol a přes hodinu s ním diskutoval o všem možném: o Miloševičovi, válce, Kosovu i budoucnosti Balkánu.

Djukanović později vyjádřil potěšení z faktu, že se Clinton vyzná v černohorských dějinách. Americký prezident domácí přípravu ani tentokrát nezanedbal. Ale dotkli se i tématu, v jehož případě byl Djukanović netypicky zdrženlivý: cigaret. Vzhledem k tomu, že byl Clinton nekuřák, to může působit zvláště. Clinton však věděl, že cigarety jsou Djukanovićovým největším nešvarem, a považoval za svou povinnost ho na toto zdravotní riziko upozornit.

Po velkou část 90. let byla Djukanovićova Černá Hora s pouhou šestisettisícovou populací (považovanou ostatními Balkánci za příslovečně línou) ohniskem mnohamiliardového zločinného odvětví, generujícího zisk od Ameriky přes Střední východ, střední Asii, Magreb, Balkán až po západní Evropu.

Týden co týden se na dvou hlavních letištích v zemi vykládalo několik tun ilegálních cigaret, jež pak byly urychleně transportovány do přístavu Bar. Na jaře 1996 jsem uháněl po prázdných černohorských silnicích a čekal, kdy severně od Skadarského jezera spatřím pobřeží Jadranu. Nade mnou se tyčily zářivě žluté útesy, spadající desítky metrů ke křivolaké pobřežní silnici. V této oblasti bylo Jaderské moře jasně modré. Neobsahovalo zeleň, noční sliz, chrlený italskými průmyslovými podniky na severozápadním pobřeží Jadranu. Když jsem pohlédl na přístav Bar, spatřil jsem stovky malých bílých člunů, natěsnaných u mol. Byly plné pašovaných cigaret. Se řvoucími motory se chystaly překonat dvoustakilometrový

Otrantský průliv, dělící je od italského ostrova Bari, kde kontraband přebírala italská mafie.

Každý karton podléhal tomu, co Milo Djukanovič nazýval „tranzitní daní“. Milošević tvrdě přiškrtil federální výdaje, určené pro Černou Horu, a podle Djukanoviče byla tranzitní daň jedinou cestou, jak malou zemi udržet pod srbským tlakem při životě.

Na Balkáně věděl každý, že je jeho domovina centrem obchodu s pašovanými cigaretami. Krátce po vypuknutí války v Jugoslávii v roce 1991 pobíhali mezi restauracemi v Záhřebu, Bělehradě či Sarajevu šestiletí kluci s dřevěnými krabičkami na krku. Ty byly plné těch nejlepších západních cigaret.

Na chodnících posedávali v pětadvacetimetrových rozestupech starci s hlubokými vráskami, vyrytými do tváře celoživotním intenzivním kouřením, a nabízeli winstonky a marlborky v kartonech po deseti krabičkách. V Londýně by stály 75 dolarů, v New Yorku řekněme 40. Na Balkáně však stály deset dolarů. Cenový rozdíl učinil z kouření dostupný zlozvyk dokonce i v těžkých válečných časech. Na Balkáně kouřila více než polovina lidí. Byl to významný trh.

Sám jsem měl pravidelného dodavatele, drzého klučinu z Bělehradu s věčně rozcuchanými hnědými vlasy jménem Micko. (Čtené čtenáře ujišťuji, že jsem se kuřáckého zlozvyku již zbavil.) Bylo třeba mít důvěryhodného dodavatele, protože k mání byly dva druhy ilegálních cigaret, na pohled nerozlišitelné. Část cigaret byla vyráběna

z místního nekvalitního tabáku a balena jako západní produkt. Krabička obsahovala normálně vypadající cigarety, které ale chutnaly jako piliny smíšené s kozími bobky.

Cigarety druhého typu byly kvalitní, vyráběné západními tabákovými společnostmi jako zboží typu duty free určené na vývoz. Velkoobchodníci je kupovali přímo z továren v Americe, Evropě a Japonsku. Od nich zboží putovalo do evropských bezcelních zón v nizozemském Rotterdamu a švýcarském Zugu. Odtud bylo přeprodáváno do nějaké třetí země s vysokou mírou korupce, jako byl Egypt či Uzbekistán. Úředníci a zločinecké syndikáty si braly desátek na každé zastávce, kterou zboží prošlo.

Cigarety určené pro Evropu měly poslední zastávku v Černé Hoře, odkud se na rychlých motorových člunech dostávaly zpět na území EU. Přestože si každý ukousl svůj díl (celníci v Egyptě, ředitelé přístavů v Rumunsku atd.), cigarety byly i tak o více než polovinu levnější než ty, jež se daly sehnat na černém trhu v Itálii či Británii, kde jsou cigarety zatíženy vysokou daní.

Státní zástupci po osmiletém vyšetřování nakonec v říjnu 2002 zažalovali americké firmy R. J. Reynolds a Phillip Morris z podílu na nezákonném obchodování. Nic na tom nezměnil ani fakt, že Phillip Morris uzavřel s EU v roce 2004 dohodu, která ho zbavila vší odpovědnosti. Firma rovněž souhlasila, že bude spolupracovat s EU na boji s pronikáním mafie do obchodu s cigaretami a tabákem. Firma R. J. Reynolds jakékoli nezákonné jednání odmítla.

Obvinění, vznesená roku 2002, byla dalekosáhlá a obsahovala i tvrzení o souvislosti mezi balkánskými cigaretami a praním špinavých peněz, získaných prodejem kolumbijských drog. Právníci přišli také s detailní analýzou toho, jak Černá Hora vydělala stovky milionů dolarů na pašování. Dvě černohorské firmy, ovládané Djukanovičem a tajnou službou, vydělávaly 20 liber na každé bedně cigaret, jež zemí prošla. „Tyto peníze se dělily mezi černohorské hodnotáře zapojené do tohoto byznysu a disponující právem udělovat povolení k převozu cigaret přes Černou Horu,“ stojí v podání k soudu EU.

Druhou společnost, nesoucí prozaický název *Montenegrin Tabak Transit* (MTT), spoluvlastnili Italové, později vyšetřovací orgány EU, Itálie a Srbska. „MTT byla založena členy organizovaného zločinu a černohorskými vládními úředníky. Byla oficiálně zaregistrována Černohorskou agenturou pro zahraniční investice a operovala pod osobním dohledem Mila Djukanoviče,“ stojí v dokumentech EU.

V roce 1994 EU vyčíslila, že cigaretová mafie, s níž Djukanovič spolupracoval, jí jen na daních způsobovala roční ztrátu čtyři až šest miliard liber, a to především v Itálii a Británii. Italští prokurátoři zuřivě usilovali o obvinění samotného Djukanoviče, Spojené státy však diskrétně upozornily italskou vládu v Římě, aby ho ze stíhání vynechala. Washington prezidenta Černé Hory potřeboval pro boj s Miloševićem.

Djukanovič tvrdí, že roční příjem z obchodu s tabákem činil 20 milionů liber, což pokrývalo většinu nákladů na

provoz státu. V roce 1998, když Italové usilovali o obžalování Djukanoviče, byl Dick Sklar vyslán do Říma, kde měl západobalkánského spojence Ameriky zastupovat. Sklar tam položil nabízející se otázku: „Proč mu těch 20 milionů prostě nedáte? On pak s pašováním skončí.“ Italové poněkud nelogicky odmítli.

Než se však Clinton s Djukanovičem v roce 1999 sešli, bylo v Kosovu dobojováno. Prezident Černé Hory už nebyl tak cenným spojencem. Washington mu dal jasně najevo, že chce-li těsnější vztahy s NATO a EU, musí s cigaretovým byznysem skoncovat. „Po schůzce s Clintonem jsem Milovi řekl, že by měl začít sekat latinu a s jistými lidmi se přestat stýkat,“ vysvětloval Dick Sklar. V říjnu 2001 britská rozvědka potvrdila, že Černá Hora obchodníky v motorových člunech skutečně zkrotila. Djukanovič si vzal doporučení USA k srdci.

V 80. a 90. letech dvacátého století se významně rozevřely nůžky mezi západní a východní Evropou co do bohatství. Nikdy dřív nežilo tolik Západoevropanů (asi 75 procent) nejen nad hranicí chudoby, ale dokonce v zabezpečeném komfortu. V druhé polovině 90. let se hodně řešila otázka, zda si bohaté západoevropské země dokážou udržet nákladné sociální systémy tváří v tvář stárnoucí populaci a zásadnímu odporu k přílivu pracovních sil ze zemí mimo EU.

Problém dále prohloubil nástup dynamických mladých ekonomik. Poláci, Češi, Maďaři a další byli ochotni

odvádět více práce za méně peněz. Poháněla je potřeba dohnat půlstoleté konzumní zaostávání za komunismu. Po pádu Berlínské zdi začaly východoevropské ekonomiky rychle růst. Německo mělo plné ruce práce s outsourcovaním své průmyslové základny do Polska, Česka, Maďarska a na Slovensko.

Z přístupových programů Evropské unie proudily velké částky do fondů místního rozvoje v těchto zemích s cílem rozvinout ve východní Evropě demokratické instituce. Běžní lidé si stěžovali na tvrdý život v kapitalismu, ale po úvodním propadu začala jejich životní úroveň růst.

Avšak Balkánci zažili v důsledku války, sankcí a špatně koncipovaných plánů na rekonstrukci a rozvoj drtivý propad příjmů i životní úrovni. Nejenže se kulturně považovali za Evropany, ale byli také Evropany obklopeni. Sledovali jejich televizní programy a filmy, poslouchali jejich hudbu. Dobře věděli, jak jsou jejich sousedé bohatí. Navíc při vzácných příležitostech, kdy jim bylo dovoleno k západním sousedům vycestovat, často zakoušeli ponížující jednání ze strany imigračních úředníků. To je donutilo zvednout hozenou rukavici stereotypizace Balkánu, jež je prezentovala jako rozené zabijáky, kteří jsou šťastní, jen když zrovna podřezávají krk sousedům.

Srovnáme-li tuto poušť, vyznačující se nezaměstnaností, stagnací a násilím, se sousedním nekonečně úrodným rájem, můžeme se divit, že bylo pokušení dát se k organizovanému zločinu tak velké?

Provázanost Černé Hory a zločineckých gangů byla pravidlem, ne výjimkou. Ze všech komunistických zemí byla politika nejvíce provázána s organizovaným zločinem právě v bývalé Jugoslávii počátku 90. let, kdy se země propadla do děsivé, bratrovražedné občanské války. Organizovaný zločin řídil diktátory stejně jako opoziční politiky, liberály, nacionalisty i demokraty.

Nejvíce šokujícím faktem je však to, že lidé podněcující válku mezi svými národy v tajnosti spolupracovali v přátelském duchu jako blízcí obchodní partneři. Chorvatští, bosenští, albánští, makedonští a srbští zbohatlíci a mafiáni tvořili sehranou partu. Nakupovali, prodávali a směňovali zboží všeho druhu. Věděli, že vysoká míra důvěry, která mezi nimi panovala, je mnohem silnějším poutem než dočasný hysterický nacionalismus. Ten ale mezi běžnými lidmi rozněcovali, aby za ním skryli svou prodejnost.

Jak napsal jeden komentátor, nové republiky byly řízeny „kartelem, který se vyvinul z vládnoucí komunistické strany, policie, vojska a mafie. Uprostřed této pavoučí sítě trůnil prezident... Kmenový nacionalismus byl pro tento kartel neocenitelným prostředkem k pacifikaci poddaných. Sloužil jako zástěrka pro kontinuální privatizaci státního aparátu.“.

V důsledku války, sankcí a korupce si na Balkáně tamní státy v první polovině 90. let vypěstovaly mafii, zajišťující logistiku vojenských operací. Netrvalo dlouho a zločinci se zmocnili ekonomiky, státu i vedení války. Kdo měl vážné politické ambice, neměl na výběr a musel se s mafiány spojit.

V únoru 1991 jsem seděl s přáteli v elegantním barokním centru chorvatského hlavního města Záhřebu. Tehdy ještě nikdo neznal termín etnické čištění a ve světě nikdo neslyšel o Kosovu. V tvářích mých přátel se však zračila úzkost, neboť se šířily zvěsti, že se jugoslávská armáda chystá provést puč a zabránit Chorvatsku vyhlásit samostatnost.

Když úřady v jugoslávské metropoli Bělehradě oznámily dvouhodinové přerušení televizního vysílání, vystřídal u přátel úzkost strach. Hlavní program jugoslávské televize neplánovaně odvysílal dokumentární film o tuzemské hrozbě zločinného spiknutí. Spolu s vystrašenými a drobícími se národy Jugoslávie jsem měl možnost sledovat černobílé záběry, pořízené skrytou kamerou, na nichž tři muži cosi mumlali u neprostřeného dřevěného stolu v chudě vybavené kuchyni.

Titulky, vyrobené jugoslávskou vojenskou kontrarozvědkou KOS, divákům oznamovaly, že jedním z aktérů je ministr obrany zárodečného chorvatského státu a blízký spolupracovník nacionalistického chorvatského prezidenta Franjo Tudjmana. Druzí dva měli být maďarskými obchodníky se zbraněmi. Muž, nabízející k prodeji velké množství ilegálních zbraní, ale nebyl maďarským obchodníkem se zbraněmi, nýbrž srbským agentem KOS.

Jugoslávská vojenská rozvědka tohoto muže již dříve pověřila infiltrací obří společností Ilji Pavlova Multigroup v Bulharsku. Tento agent byl dokonce v počátcích členem její správní rady. Ve východní Evropě neměla KOS

sobě rovných: to, že infiltrovala nové zločinecké struktury v sousedních zemích typu Bulharska už v roce 1990, bylo výmluvným dokladem její moci a dosahu.

Film byl propagandistickým výtvozem jugoslávské kontrarozvědky, majícím dokázat, že prezident Tudjman plánoval ozbrojené povstání. Miloševičovo Srbsko a Tudjmanovo Chorvatsko směřovaly k tvrdému střetu. Válka za nezávislost byla pro Chorvaty a posléze i Bosňany nemalou výzvou. V Jugoslávské lidové armádě (JNA), státní chloubě, převládali Srbové.

Šlo o čtvrtou největší armádu světa, disponující sice stárnoucím, zato však rozsáhlým arzenálem. Výrazná většina chorvatských a bosenských důstojníků přešla na stranu svých národních vlád a přidala se k boji za odtržení. Ale jejich rodícím se ozbrojeným silám se zoufale nedostávalo zbraní. Tato potřeba se stala ještě naléhavější, když OSN v červnu 1991, tři měsíce po vypuknutí bojů, uvalila embargo na dovoz zbraní do všech tří jugoslávských republik. Mělo-li mít Chorvatsko a o rok později Bosna šanci na vítězství, musely najít způsob, jak do země zbraně navzdory mezinárodnímu embargu dostat.

Chorvatská diaspora v severní Americe nebyla nikdy tak významná jako diaspora italská, řecká či albánská, nicméně byla vždy poměrně efektivní a tvrdě vlastenecká. To platilo zejména o střední Kanadě a americkém Ohio, ale i o Austrálii a Jižní Americe. Jihoamerická chorvatská komunita byla vnímána jako ta nejnacionalističtější. Po druhé světové válce tu našlo útočiště mnoho

chorvatských fašistů. Bezprostředně po uvalení embarga v roce 1991 povolila Argentina tajným dekretem prodej 6 500 tun zbraní do Panamy.

Tyto zbraně však ve skutečnosti zamířily do Chorvatska, kam byly dopraveny na plavidlech státní společnosti Croatia Line. Nato prezident Argentiny Menem tajně od-souhlasil prodej další dávky zbraní v hodnotě 40 milionů liber do Bolívie. Oficiální vyšetřování v Argentině později odhalilo tajný dodatek, podle něhož mělo být z těchto zbraní do Chorvatska dopraveno osm tisíc automatických pušek, osmnáct děl ráže 155 milimetrů, dva tisíce automatických pistolí, 211 tisíc ručních granátů, tři tisíce raket Pampero, 30 tisíc puškových granátů, tři tisíce min, 60 minometů a několik milionů nábojů.

Když se o rok později vláda Bosny a Hercegoviny, v níž převládali muslimové, ocitla mezi mlýnskými kameny křesťanských armád Chorvatska a Srbska, apelovala na muslimské země, aby embargo OSN porušily a dodaly jí zbraně na obranu. Mezi lety 1992 a 1995 Saúdská Arábie, Írán, Turecko, Brunej, Pákistán, Súdán a Malajsie vložily 350 milionů dolarů na účet muslimské dobročinné organizace ve Vídni. Tyto peníze pak byly použity na nákup zbraní.

Embargo, uvalené na dovoz zbraní, sehrálo klíčovou roli v ustavení pašeráckých kanálů do Chorvatska a Bosny. Ke zbraním se na pašeráckých stezkách brzy přidaly drogy. Ale to nebylo nic ve srovnání s dopadem, jaký na celý Balkán měly ekonomické sankce OSN, uvalené na torzo

Jugoslávie, sestávající ze Srbska (zahrnujícího neklidnou provincii Kosovo s nemalou albánskou populací) a Černé Hory. OSN sankce uvalila v červenci 1992, protože Srbsko spolu s bosenskosrbskou armádou porušovalo starší rezoluce Bezpečnostní rady OSN.

Na rozdíl od Chorvatů a Bosňanů Srbsko a jeho spojenci v Bosně nedostatkem zbraní netrpělo. Ale kvůli sankcím si Bělehrad potřeboval zajistit dodávky ropy a získat zboží na vývoz, aby mohl financovat válečné výdaje. Tak jako Srbsko tolerovalo dodávky zbraní z Rumunska a Bulharska do nepřátelského Chorvatska a Bosny přes srbské území, byli Bosňané, Chorvaté a Albánci vděční za možnost prodávat ropu srbským nepřítelům. Díky sankcím tak měli lukrativní zisky. Ty se dělily mezi stát, který za ně nakupoval další zbraně, a bezedné kapsy bující mafie, jejímiž členy byli lidé typu Vladimira „Vanjy“ Bokana.

V setmělé kavárně jsem naslouchal bývalému obchodnímu partnerovi Vanjy Bokana, muži, který si v Bělehradě v roce 1985 ve svých třiceti letech otevřel první soukromý butik s názvem Hannibal. Můj informátor mě varoval, že kdybych uvedl jeho jméno, přineslo by mu to brzkou smrt. „A vás by nejspíš zabili také,“ zdůrazňoval pan X.

Po chmurném úvodu však pookřál, to když přišla řeč na jeho podnikání. „Zprvu jsme jezdili do Itálie a tam ve velkém nakupovali značkové oblečení. To jsme pak prodávali v Hannibalu. Později ale Vanju napadlo něco lepšího. Akci jsme nazvali Záře. Objednával oblečení v Rumunsku.

Bylo perfektní, k nerozeznání od italského originálu. To pak prodával za cenu originálu s ohromnou přírůžkou. Když někdo chtěl takové zboží dřív, musel si udělat nákladný výlet do Itálie.“

Bokan byl neposedný, dynamický a inteligentní člověk. Jeho matka byla pediatrička. Otec, inženýr, pracoval jako technický konzultant pro OSN, takže Vanja prožil mládí na exotických místech, například v Indonésii či v Jižní Americe. Měl talent na jazyky, naučil se řecky, italsky, anglicky a srbochorvatsky. Byl to rozený podnikatel, hýřící nápady.

Když otevíral butiky v Bělehradě a Novi Sadu a později i šicí dílny po celém Balkánu, choval se jako příkladný kapitalista, využívající jak příležitostí, vzniklých po pádu komunismu, tak přízně Západu. Ještě před vypuknutím války na počátku 90. let svou společnost diverzifikoval. Dovážel a vyvážel zboží všemožného druhu. Jeho podnikání bylo naprosto legální. Posiloval ekonomické propojení mezi svou dříve komunistickou vlastí a Evropskou unií. Státu přinášel zisk a vytvářel pracovní příležitosti.

Ale v roce 1992 v Bosně vypukla válka a byly vyhlášeny sankce OSN. To mělo neblahý dopad na podnikatelské prostředí. S uvalením embarga na Jugoslávii se Bokanovy obchody rázem ocitly v ilegalitě z hlediska mezinárodního práva, protože centrum jeho obchodního impéria bylo v Srbsku. Na EU a USA měly sankce mizivý dopad. Většina západních firem si mohla bez větší újmy dovolit s Bělehradem přestat obchodovat.

Navíc tu byla hrozba tvrdého trestu za porušení embarga ze strany vlády. Srbsko se rozkládá na křižovatce balkánských obchodních cest a srbské silnice a trhy jsou skoro stejně důležité pro Srbsko samé jako pro jeho sousedy. OSN upozornila sousední země, že musejí přetrnout všechna pouta se Srbskem a Černou Horou. Balkánským zemím přinesly sankce katastrofu a bylo zřejmé, že budou porušovány.

Bulharská vláda už sice oficiálně se Srbskem obchodovat nemohla, byznysmeni typu Ili Pavlova si však nebrali servítky. Jugoslávská vojenská kontrarozvědka KOS využila svého vlivu ve skupině Multigroup a pobídla Pavlova, aby od vlády nakoupil železniční vagony, v nichž by do Srbska mohl vyvézt mnoho milionů litrů nafty.

Agentům KOS asistovali zástupci SIC, jednoho ze dvou největších gangů, vybírajících v Bulharsku výpalné. Vagóny přes hranice pouštěli celníci s platy tak mizernými, že koupit si je nebyl žádný problém. Tehdejší americký velvyslanec v Bulharsku Bill Montgomery si vybavuje, že bulharský stát se v tomto obchodování silně angažoval od samého počátku. „Jeden náš úředník v noci projížděl přes západní hranici. Spatřil tam mnoho policistů s baterkami. Zastavil a dění sledoval. Napočítal sto cisteren s naftou, které kolem něj projely. Na jejich přejezd přes hranice dohlížela bulharská policie.“

Hlavní bulharská trasa na Západ vedla přes Srbsko. Bezpečnostní rada OSN dala už před časem Bulharsku najevo, že se může rozloučit s miliardou dolarů, již jí dlužil

Irák Saddáma Husajna. Uvalila totiž na Bagdád sankce. Nyní OSN Bulharsku oznámila, že nesmí posílat své kamiony přes Srbsko. To bylo zdrcující, protože významná část bulharského zboží, exportovaného na Západ, musela být rychle spotřebována. „Bulharský HDP byl 10 miliard dolarů a jen na ovoci a zelenině země přicházela o miliardu dolarů ročně,“ vysvětlil mi Bill Montgomery.

„Navrhoval jsem, abychom Bulharům umožnili posílat přes Srbsko jeden konvoj týdně v doprovodu vozidla OSN. Konvoje by Srbskem projížděly bez zastavování. OSN byla pro, Evropané byli pro, ale Leon Furth, poradce viceprezidenta USA Ala Gora, byl proti a návrh zablokoval. Nedal se přemluvit, bylo to velmi frustrující.“ Tuto skutečnost uvítal organizovaný zločin, žijící z ekonomické krize a krátkozraké politiky tohoto typu.

Sousedům Jugoslávie nebyl nabídnut ani halír pomoci či kompenzací. Očekávalo se, že prostě ponesou náklady morálního pobouření mezinárodní komunity. Výsledkem bylo, že jediným způsobem, jak tyto státy mohly zajistit výplatu penzí, mezd a plateb na zdravotní péči, bylo umožnit mafii ovládnout hlavní obchodní trasy v zemi a tvrdit, že o tom buď neví, nebo s tím nemohou nic dělat, případně obojí. S prohlubující se krizí se prohlubovala i destruktivní symbióza politiky a zločinu.

V Srbsku zatím obchodník s textilem Vanja Bokan urychleně domlouval zásilky ropných produktů a kovů do Jugoslávie. Zločinci i byznysmeni v celém regionu horečnatě pracovali na vytvoření husté sítě narušující embargo.

Doslova přes noc tak Rada bezpečnosti OSN nařízením sankcí vytvořila mocnou celobalkánskou mafii s ohromným dosahem, kreativitou a korupčním potenciálem.

Někteří členové americké administrativy před závažnými následky embarga varovali prezidenta Clintona. Jistý vysoce postavený úředník amerického ministerstva financí mi řekl: „Dali jsme kolegům v Bílém domě jasně najevo, že sankcemi Srbsko nelze zlomit. Srbové byli potravinově soběstační a jejich poloha v centru regionu jim zajišťovala, že s nimi budou jejich sousedé dál obchodovat.“ Toto varování před sankcemi bylo podobně jako mnoho jiných ignorováno.

Netrvalo dlouho a kdo mohl, začal stejně jako Vanja Bokan shánět palivo a prodávat je Srbsku. Rumuni po okraj plnili své bárky palivem pochybné kvality. „V Albánii,“ stojí ve zprávě americké rozvědky, „se importované palivo přepravovalo ropovodem přes severní hranici, loděmi přes Skadarské jezero, kolonami aut v palivových nádržích, v barelech na oslech přes horské průsmyky... Odhaduje se, že vývoz paliva přinášel Albánii v letech 1993–94 více než milion dolarů denně.“

Navzdory faktu, že byla Albánie ostrým kritikem Srbska, sehrála klíčovou roli v dovozu pohonných hmot do této země. „Na dovoz ropných produktů z Ukrajiny se využívaly bárky,“ pokračuje zpráva. „Objem zásilek, přepravovaných po Dunaji, přitáhl srbské piráty, kteří se je pokoušeli získat... Rumunské ropné produkty se převážely po silnici, loděmi i podzemním ropovodem z rumunské